

21 Cdo 2898/2005

USNESENÍ

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu JUDr. Ljubomíra Drápala a soudců JUDr. Romana Fialy a JUDr. Mojmíra Putny v právní věci žalobce M. P., zastoupeného advokátem, proti žalovanému P. H., zastoupenému advokátem, o určení neplatnosti smluv o půjčce a o určení, že nemovitosti nejsou zatíženy zástavním právem, vedené u Okresního soudu v Táboře pod sp. zn. 9 C 1/2005, o dovolání žalovaného proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích - pobočky v Táboře ze dne 21. července 2005 č.j. 15 Co 386/2005-145, takto:

I. Dovolání žalovaného se odmítá.

II. Žalovaný je povinen zaplatit žalobci na náhradě nákladů dovolacího řízení 9.014,- Kč do 3 dnů od právní moci tohoto usnesení k rukám advokáta.

Odůvodnění:

Žalobce se domáhal, aby bylo určeno, že " **smlouva o půjčce uzavřená mezi žalobcem jako dlužníkem a žalovaným jako věřitelem dne 4.10.1999, týkající se poskytnutí půjčky ve výši 300.000,- Kč, je neplatná** " , že " **smlouva o půjčce uzavřená mezi žalobcem jako dlužníkem a žalovaným jako věřitelem dne 31.1.2000, týkající se poskytnutí půjčky ve výši 600.000,- Kč, je neplatná** " a že " žalovaný nemá zástavní právo k nemovitostem žalobce pozemku p.č. 33 zast. plocha a nádvoří a objektu bydlení čp. 57 na p.č. 33 v obci a kat. úz. P. n. L. podle smlouvy o zřízení zástavního práva ze dne 4.10.1999, podle které byl vklad práva zástavného vložen do katastru nemovitostí rozhodnutím Katastrálního úřadu v T. č.j. V2 3879/1999" . Žalobu zdůvodnil zejména tím, že si na základě smlouvy o půjčce ze dne 4.10.1999 půjčil od žalovaného částku 300.000,- Kč, kterou se zavázal vrátit s úrokem ve výši 5% měsíčně do tří let od uzavření smlouvy, a že k zajištění této pohledávky bylo podle zástavní smlouvy ze dne 4.10.1999 zřízeno zástavní právo k nemovitostem žalobce. Dne 31.1.2000 žalobce uzavřel se žalovaným další smlouvu o půjčce, podle které mu žalovaný měl půjčit celkem 600.000,- Kč s tím, že částku 300.000,- Kč žalobce převzal při podpisu smlouvy o půjčce dne 4.10.1999 a zbývajících 300.000,- Kč mu bylo vyplaceno při podpisu této smlouvy; splatnost půjčky byla dohodnuta nejpozději do tří let od podpisu smlouvy a půjčenou částku měl žalobce vrátit s úrokem ve výši 5% měsíčně. Žalobce, který ve skutečnosti obdržel od žalovaného na základě smlouvy ze dne 4.10.1999 částku 300.000,- Kč a na základě smlouvy ze dne 31.1.2000 jen částku 240.000,- Kč, uzavřel obě smlouvy o půjčce a zástavní smlouvu v tísni a za nápadně

nevýhodných podmínek; tíseň " spočívala v tehdejší hospodářské situaci žalobce, který nezbytně potřeboval investovat peněžní prostředky do svého podnikání, aby se v souvislosti s odchodem svého předchozího společníka nedostal do úpadkové situace" , a nápadně nevýhodné podmínky " vyplývají z výše úroků za poskytnutí půjčky, která je nepřiměřeně vysoká a podstatným způsobem převyšuje obvyklou úrokovou míru, za kterou dochází k poskytování půjček či úvěrů ze strany peněžních ústavů, z faktického vyplacení nižší částky než je uvedena ve smlouvě a ze způsobu zajištění závazků" . Žalobce však " především" považuje všechny smlouvy za neplatné ve smyslu ustanovení § 39 občanského zákoníku, a to z důvodu " nepřiměřeně vysokých úroků za poskytnutí půjček, jejichž výše odporuje ustanovení § 3 občanského zákoníku, zahrnutí téže částky do dvou smluv o půjčce, odlišnosti projevů vůle vtělených do písemných smluv o půjčce oproti faktickému stavu a způsobu zajištění závazků" .

Okresní soud v Táboře rozsudkem ze dne 28.1.2003 č.j. 9 C 16/2002-21 žalobu zamítl a rozhodl, že žalobce je povinen zaplatit žalovanému na náhradě nákladů řízení 14.443,- Kč " na účet" advokáta JUDr. J. H. Po té, co dovedl, že žalobce má na požadovaném určení naléhavý právní zájem, soud prvního stupně dospěl k závěru, že smlouvy nejsou ve smyslu ustanovení § 39 občanského zákoníku neplatnými právními úkony. Sjednaný úrok ve výši 5% měsíčně a tedy 60% ročně je sice " vyšší než obvyklý" , avšak v roce 1999 činila běžná úroková míra u peněžních ústavů " kolem 18 až 20% ročně" a žalobci byly peníze poskytnuty " v hotovosti a obratem" . Bylo " pouze na vůli žalobce" , zda takovou půjčku přijme, a, jestliže tak učinil, jednalo se " o naprosto vědomé a svobodné jednání účastníka smlouvy" . Smlouvy o půjčkách ze dne 4.10.1999 a ze dne 31.1.2000 proto nejsou neplatné, a to " ani v té části, která se týká úroků" . Tvzení žalobce, že " projevy vůle vtělené do smluv neodpovídají faktickému stavu" , soud prvního stupně odmítl s odůvodněním, že žalobci bylo půjčeno - jak je mezi účastníky nepochybné - celkem 600.000,- Kč a že smlouva ze dne 31.1.2000 je svou povahou ve vztahu ke smlouvě ze dne 4.10.1999 tzv. kumulativní novací ve smyslu ustanovení § 516 občanského zákoníku, neboť " obsáhla poskytnutí obou půjček a ponechala zajištění zástavním právem k nemovitostem žalobce" . Smlouvy o půjčce nejsou neplatné ani z důvodu, že bylo účastníky sjednáno, že před uplynutím doby splatnosti může žalobce půjčky vrátit ve splátkách nejméně po 50.000,- Kč, neboť možnost takové dohody vyplývá z ustanovení § 566 občanského zákoníku.

K odvolání žalobce Krajský soud v Českých Budějovicích - pobočka v Táboře usnesením ze dne 17.4.2003 č.j. 15 Co 182/2003-39 rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Odvolací soud shodně se soudem prvního stupně dovedl, že ujednání " o omezení možnosti žalobce splácet dluh částkou minimálně 50.000,- Kč" vychází z dohody účastníků a že okolnosti případu nesvědčí o tom, že by šlo o šikanozní jednání, kterým by žalobci " bylo fakticky znemožněno předčasné splácení" , avšak ostatní závěry soudu prvního stupně ohledně žalobcem tvrzených důvodů neplatnosti smluv " zatím nelze pokládat za zcela správné, úplné a skutkově podložené" . Při posuzování námítky žalobce " o rozporu projevů vůle dle písemného znění proti skutečnému stavu u smlouvy o půjčce z 31.1.2000" , soud prvního stupně nechal v úvahu tvrzení žalobce o tom, že mu nebyla předána částka 300.000,- Kč (jak se uvádí ve smlouvě), ale pouze částka 240.000,- Kč, a nezážil úvahu, zda jde o rozpor ve vůli, neboť " obě strany dle svých výpovědí chtěly dohodu o částce 300.000,- Kč a žalobce v ní uvedl, že se dohodli, že částka 60.000,- Kč bude započítána na

úroky" . Soud prvního stupně sice správně dovedl, že " nepřiměřeně vysoký úrok je v rozporu s dobrými mravy" , avšak " jeho skutkové východisko" o běžné úrokové míře u peněžních ústavů v roce 1999 ve výši 18 až 20% ročně se neopírá o provedené důkazy. Správný není závěr soudu prvního stupně o tom, že by smlouva ze dne 31.1.2000 byla tzv. kumulativní novací ve smyslu ustanovení § 516 občanského zákoníku. Vzhledem k tomu, že podle zjištění soudu prvního stupně smlouvou ze dne 31.1.2000 došlo " ke změně původního závazku s tím, že nová smlouva obsáhla poskytnutí obou půjček" , je třeba takovou dohodu posoudit " spíše" jako privativní novaci ve smyslu ustanovení § 570 odst.1 občanského zákoníku, s níž je spojen kromě zániku původního závazku též zánik jeho zajištění, avšak účastníci si dohodli " výjimku, že zřízení zástavního práva zůstává v platnosti" . Odvolací soud uložil soudu prvního stupně, aby se v dalším řízení zabýval " těmi skutkovými okolnostmi, které dosud nebyly plně objasněny" , a aby poté věc znovu právně posoudil.

Okresní soud v Táboře po provedení dalších důkazů rozsudkem ze dne 25.6.2003 č.j. 9 C 16/2002-61 žalobu znovu zamítl a rozhodl, že žalobce je povinen zaplatit žalovanému na náhradě nákladů řízení 28.611,- Kč " na účet" advokáta JUDr. J. H. U smlouvy ze dne 31.1.2000 podle názoru soudu prvního stupně z výsledků dokazování nevyplývá, že by " neexistovala shoda vůle s projevem při uzavírání půjčky druhé" , a uzavřel, že " vůle stran korespondovala s jejich projevem a z tohoto pohledu je smlouva perfektní" . Ve vztahu ke sjednané výši úroků zjistil, že úroková míra u úvěrů poskytovaných bankami činila ve sledovaném období 9% až 15,5% ročně a že žalobce " neměl dobré vyhlídky na získání úvěru u peněžního ústavu" a " rozhodně by tak nezískal prostředky na úhradu svých dřívějších dluhů u jiných fyzických osob" . Dohoda o výši úroků ve výši 5% měsíčně (60% ročně) nepředstavuje v projednávané věci ujednání, které odporuje dobrým mravům. Je totiž třeba respektovat " zásadu smluvní volnosti" ; vzhledem k tomu, že žalobce dostal půjčku " rychle" , aniž by si žalovaný " osoboval jakékoliv právo rozhodovat o účelu využití prostředků" , že půjčku " získal opakovaně, ačkoliv už v prvním případě sám tvrdí neschopnost splácet úroky" , byl závazek k úhradě úroku ve výši 5% měsíčně " součástí jeho hospodářského rizika" a " čtyřnásobný úrok z půjčky oproti peněžním ústavům ještě nedosahuje takové intenzity, aby bylo možné učinit závěr, že je právní úkon neplatným" . Při posouzení obsahu smlouvy ze dne 31.1.2000 soud prvního stupně dospěl k závěru, že svědčí " spíše" o privativní novaci ve smyslu ustanovení § 570 odst.1 občanského zákoníku. I když dohoda podle ustanovení § 570 občanského zákoníku způsobuje zánik závazku mezi dlužníkem a věřitelem a vznik závazku nového, nemá za následek zánik vedlejších závazků z ručení a zástavního práva; není proto " důvod, aby byla určena neplatnost zástavního práva, pokud nebyly určeny neplatnými smlouvy o půjčkách" .

K odvolání žalobce Krajský soud v Českých Budějovicích - pobočka v Táboře rozsudkem ze dne 25.11.2003 č.j. 15 Co 663/2003-76 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl, že žalobce je povinen zaplatit žalovanému na náhradě nákladů odvolacího řízení 7.535,50 Kč " na účet" advokáta JUDr. J. H. Odvolací soud shodně se soudem prvního stupně dovedl, že při uzavření smlouvy ze dne 31.1.2000 oba účastníci projevili takovou vůli, kterou měli (půjčit žalobci 300.000,- Kč), na čemž nic nemůže změnit ani to, že žalobci podle jeho tvrzení bylo vyplaceno jen 240.000,- Kč a částka 60.000,- Kč byla započtena na úroky z předchozí půjčky. Obsah smlouvy ze dne 31.1.2000 pak " spadá spíše pod institut privativní novace dle § 570 odst.1 občanského zákoníku" a z ustanovení § 572

občanského zákoníku vyplývá, že taková dohoda sice působí zánik závazku mezi věřitelem a dlužníkem a vznik závazku nového, ale nemá za následek zánik vedlejších závazků z ručení a zástavního práva, kterými byl zaniklý závazek zajištěn. Odvolací soud se ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně i v tom, že dohodnutá výše úroků nebyla natolik nepřiměřená, aby se přičila dobrým mravům. Podle jeho názoru " sama skutečnost, že dohodnutý úrok převyšuje obvyklou úrokovou míru peněžních ústavů, ještě neznamena, že předmětné ujednání o úrocích je v rozporu s dobrými mravy" , a soud prvního stupně správně hodnotil " skutečnosti, které souvisely s uzavřením dvou předmětných smluv o půjčce, které sporné ujednání o úrocích obsahují" . Žalobce " při uzavírání půjček šel do rizika, to však musí být plně na něm" , a " šlo mu o získání prostředků rychle a v hotovosti, což mu žalovaný zajistil, a to i opakovaně" . Protože žalovaný " logicky vysvětlil, že měl k dispozici volné prostředky, které tímto způsobem hodlal zhodnotit" , a protože jeho " motivací nebylo poškodit žalobce" , není ujednání o úrocích neplatné podle ustanovení § 39 občanského zákoníku.

K dovolání žalobce Nejvyšší soud České republiky rozsudkem ze dne 15.12.2004 č.j. 21 Cdo 1484/2004-94 rozsudky soudů obou stupňů zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Poté, co dovodil, že dobrými mravy v občanskoprávních vztazích se v soudní praxi rozumí soubor společenských, kulturních a mravních pravidel chování, který je vlastní obecně uznávaným vzájemným vztahům mezi lidmi a mravním principům společenského řádu a který v historickém vývoji osvědčil jistou neměnnost, vystihující podstatné historické tendence jsou sdíleny rozhodující částí společnosti, a mají povahu norem základních, a že nepřiměřeně vysoké úroky sjednané při peněžité půjčce jsou obecně považovány za odporující obecně uznávaným pravidlům chování a vzájemným vztahům mezi lidmi a mravním principům společenského řádu, dovolací soud nejprve vyslovil názor, že neodpovídá obecně uznávaným pravidlům chování a vzájemným vztahům mezi lidmi a mravním principům společenského řádu, aby věřitel požadoval po dlužníku při smlouvě o půjčce, kterou dlužník uzavírá často z důvodu své tíživé finanční situace, nepřiměřené nebo dokonce " lichvářské" úroky, a uzavřel, že nepřiměřenou a tedy odporující dobrým mravům je zpravidla taková výše úroků sjednaná ve smyslu ustanovení § 658 odst.1 občanského zákoníku, která podstatně přesahuje úrokovou míru v době jejich sjednání obvyklou, stanovenou zejména s přihlédnutím k nejvyšším úrokovým sazbám uplatňovaným bankami při poskytování úvěrů nebo půjček. Protože úroková míra u úvěrů poskytovaných bankami činila v době uzavření smluv o půjčce ze dne 4.10.1999 a ze dne 31.1.2000 9 až 15,5% ročně, přesahovala dohodnutá výše úroků ve výši 60% ročně podstatně (téměř čtyřnásobně) horní hranici této obvyklé úrokové míry; za tohoto stavu věci je podle názoru dovolacího soudu odůvodněn právní závěr, že šlo o ujednání, které je v rozporu s dobrými mravy, a tedy ve smyslu ustanovení § 39 občanského zákoníku neplatné. Dovolací soud dále dovodil, že při neplatnosti ujednání o výši úroků obsaženého ve smlouvě o půjčce nevyplývá z povahy právního úkonu a ani z jeho obsahu, že by tuto část nebylo možné ve smyslu ustanovení § 41 občanského zákoníku oddělit od ostatního obsahu smlouvy; z důvodu této neplatnosti proto může být smlouva o půjčce neplatná v plném rozsahu, jen jestliže neoddělitelnost tohoto ujednání vyplývá z okolností, za nichž ke smlouvě došlo.

Po provedení dalších důkazů Okresní soud v Táboře rozsudkem ze dne 5.4.2005 č.j. 9 C 1/2005-111 žalobě vyhověl a rozhodl, že žalobci se náhrada nákladů řízení nepřiznává. Ve shodě se

závazným právním názorem dovolacího soudu soud prvního stupně dovodil, že ujednání o úrocích obsažená ve smlouvách o půjčce ze dne 4.10.1999 a ze dne 31.1.2000 podstatně přesahovala úrokovou míru obvyklou v době jejich sjednání a že jsou proto pro rozpor s dobrými mravy podle ustanovení § 39 občanského zákoníku neplatná. Z výpovědi účastníků soud prvního stupně zjistil, že sjednání úroků ve výši 5% měsíčně bylo při uzavření obou smluv o půjčce rozhodující pro to, aby žalovaný vůbec peněžní prostředky žalobci půjčil, a dospěl k závěru, že neplatné ujednání o úrocích nelze oddělit od ostatního obsahu smluv o půjčce a že proto způsobuje neplatnost obou smluv v plném rozsahu. Vzhledem k tomu, že nevznikla (platně) pohledávka, kterou mělo zástavní právo na nemovitostech žalobce zajišťovat, nevzniklo ani zástavní právo. Soud prvního stupně přisvědčil žalovanému v tom, že poskytnutím plnění na základě neplatné smlouvy "musel" žalobci vzniknout závazek z bezdůvodného obohacení, ve prospěch takové pohledávky však zástavní právo nebylo zřízeno a nemůže proto sloužit k jejímu zajištění.

K odvolání účastníků (žalobcovo odvolání směřovalo pouze proti rozhodnutí o náhradě nákladů řízení) Krajský soud v Českých Budějovicích - pobočka v Táboře rozsudkem ze dne 21.7.2005 č.j. 15 Co 386/2005-145 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl, že žalovaný je povinen zaplatit žalobci na náhradě nákladů odvolacího řízení 16.333,- Kč "na účet" advokáta JUDr. A. J. Shodně se soudem prvního stupně dospěl k závěru, že dohodnutá výše úroků ve výši 60% ročně podstatně (téměř čtyřnásobně) přesáhla horní hranici obvyklé úrokové míry a že tedy šlo o ujednání, které je podle ustanovení § 39 občanského zákoníku neplatné. Odvolací soud odmítl námítky žalovaného, podle nichž mu byly soudem kladeny "kapciózní nebo sugestivní otázky", poukázal na výpovědi žalovaného učiněné v dřívějších fázích tohoto řízení a dovodil, že má oporu ve skutkových zjištěních závěr soudu prvního stupně o tom, že pro účastníky bylo ujednání o výši úroku rozhodující pro uzavření smluv o půjčce a že proto toto neplatné ujednání nelze oddělit od ostatního obsahu smluv. Ohledně závěru o "neexistenci zástavního práva" odvolací soud odkázal na odůvodnění rozsudku soudu prvního stupně.

Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podal žalovaný dovolání. Namítá, že je chybný právní názor dovolacího soudu, podle něhož odporuje dobrým mravům sjednaná výše úroků, která podstatně přesahuje úrokovou míru v době jejich sjednání obvyklou, stanovenou zejména s přihlédnutím k nejvyšším úrokovým sazbám uplatňovaným bankami při poskytování úvěrů nebo půjček, a dovozuje, že tyto právní závěry "nekorespondují s již publikovanými stanovisky (rozhodnutími) Nejvyššího soudu vyslovenými k problematice dobrých mravů při právním posouzení pohledávky a jejího příslušenství - úroků a úroků z prodlení, popř. při posouzení pohledávky a smluvní pokuty" (i když úrok z prodlení "má jiné funkce než vlastní úrok", určení výše úroku z prodlení "by se mělo řídit pravidly obdobnými pro mravní úrok"); poukazuje v tomto směru na "rozhodnutí NS ČR" ze dne 23.6.2004 sp. zn. 33 Odo 588/2003, které považuje smluvní pokutu sjednanou ve výši 0,25% z dlužné částky za každý den prodlení (91,25% ročně) "za přiměřenou s tím, že ujednání o smluvní pokutě není neplatné pro rozpor s dobrými mravy", na "rozhodnutí NS ČR" ze dne 9.8.2001 sp. zn. 33 Odo 204/2001, které nepovažuje smluvní pokutu ve výši 2% z pohledávky denně (730% ročně) za ujednání, které se přičí dobrým mravům, na "rozhodnutí NS ČR" ze dne 25.9.2001 sp. zn. Tz 226/2001, které "sice spatřuje ve sjednané roční úrokové míře 96% hrubý nepoměr vzájemných

plnění, ten však sám o sobě nečiní toto ujednání neplatným pro rozpor s dobrými mravy", a na usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 28.2.2000 3 To 904/99, které shledalo " hrubý nepoměr" teprve " u úroků ve výši 15% měsíčně, tedy 180% ročně" . Žalovaný dále namítá, že právní názor dovolacího soudu vychází " z konstrukce odlišné od rozhodnutí NS, které vychází z podmínek určujících tzv. lichevní smlouvu" , jež spočívají " na dvou podmínkách, jednak na úmyslném využití vědomosti, že dlužník je určitým způsobem postižen (rozumová slabost, nezkušenost, tíseň), jednak dosažení zisku, jehož hodnota musí být k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru" , zatímco odvolací soud (ve shodě s právním názorem dovolacího soudu) vychází " jen z jednoho předpokladu, a to přiměřenosti úplaty" , aniž by bylo jasné, kdo je " oprávněn určit přiměřenost" nebo " jaká přiměřenost je ještě tolerována" . Žalovaný dále nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu v tom, že by sporným zástavním právem nemohla být zajištěna pohledávka žalovaného vůči žalobci z bezdůvodného obohacení. Pohledávkou se rozumí " právo věřitele požadovat na dlužníkovi plnění vyplývající ze závazkového právního vztahu" ; byl-li mezi účastníky založen " závazkový právní vztah zapůjčením peněz" , nemůže zaniknout " rozhodnutím soudu o neplatnosti smlouvy o půjčce peněz, pouze se mění právní důvod jeho existence, nyní bezdůvodné obohacení" . Slouží-li zástavní právo k zajištění pohledávky, není podle názoru žalovaného " rozhodující právní důvod vzniku pohledávky, nýbrž vlastní existence pohledávky" . Přípustnost dovolání žalovaný dovozuje z ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř. a navrhuje, aby dovolací soud zrušil rozsudek soudů obou stupňů a aby věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Žalobce navrhl, aby dovolací soud dovolání žalovaného odmítl, popřípadě, shledá-li je přípustným, zamítl. Uvedl v první řadě, že nelze srovnávat přiměřenost úroků na straně jedné a smluvní pokuty, " sankčních" úroků a neplatnost lichevní smlouvy na straně druhé; sjednaný úrok představuje odměnu za poskytnutí půjčky, zatímco úrok z prodlení a smluvní pokuta mají " charakter sankční a prevenční" a požadavky na jejich přiměřenost jsou odlišné. Zástavní smlouva uzavřená mezi účastníky měla zajišťovat pohledávku ze smlouvy o půjčce; je-li smlouva o půjčce neplatná, neznamená to, že by se měnil " právní důvod existence závazkového vztahu mezi účastníky" , ale že s účinky od počátku nedošlo k půjčce. Rozhodnutím soudu se pouze " deklaruje neexistence konkrétního právního vztahu" mezi účastníky. Protože právní vztah z bezdůvodného obohacení je odlišným vztahem od půjčky a protože zástavní právo nemůže zajišťovat jinou pohledávku, než která se uvádí v zástavní smlouvě, zástavní právo k nemovitostem žalobce nevzniklo.

Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o.s.ř.) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastníkem řízení) ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o.s.ř., se nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o.s.ř.).

Podmínky přípustnosti dovolání proti rozsudku odvolacího soudu jsou obsaženy v ustanovení § 237 o.s.ř.

Dovolání je přípustné proti rozsudku odvolacího soudu, jímž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé [§ 237 odst.1 písm. a) o.s.ř.] nebo jímž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku (usnesení) proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil [§ 237 odst.1 písm. b) o.s.ř.], anebo jímž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže dovolání není přípustné podle ustanovení § 237 odst.1 písm. b) o.s.ř. a dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam [§ 237 odst.1 písm. c) o.s.ř.]; to neplatí ve věcech, v nichž dovoláním dotčeným výrokem bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 20.000,- Kč a v obchodních věcech 50.000,- Kč, přičemž se nepřihlíží k příslušenství pohledávky [§ 237 odst.2 písm. a) o.s.ř.], a ve věcech upravených zákonem o rodině, ledaže jde o rozsudek o omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu, o určení (popření) rodičovství nebo o nezrušitelné osvojení [§ 237 odst.2 písm. b) o.s.ř.].

Žalovaný dovoláním napadá rozsudek odvolacího soudu ve výroku, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé. Podle ustanovení § 237 odst.1 písm. b) o.s.ř. dovolání není přípustné, a to již proto, že soud prvního stupně rozhodl ve svém rozsudku ze dne 25.6.2003 č.j. 9 C 16/2002-61 ve věci samé stejně jako v rozsudku ze dne 28.1.2003 č.j. 9 C 16/2002-21, který byl usnesením odvolacího soudu ze dne 17.4.2003 č.j. 15 Co 182/2003-39 zrušen; okolnost, že soud prvního stupně rozhodl posléze v rozsudku ze dne 5.4.2005 č.j. 9 C 1/2005-111 ve věci samé jinak než ve svém rozsudku ze dne 25.6.2003 č.j. 9 C 16/2002-61, je přitom nerozhodná, neboť posléze uvedený rozsudek soudu prvního stupně byl zrušen rozsudkem dovolacího soudu (rozsudkem Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15.12.2004 č.j. 21 Cdo 1484/2004-94) a z tohoto důvodu není dovolání podle ustanovení § 237 odst.1 písm. b) o.s.ř. přípustné (srov. též právní názor uvedený v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2.6.1998 sp. zn. 23 Cdo 1075/98, který byl uveřejněn pod č. 147 v časopise Soudní judikatura, roč. 1998). Dovolání žalovaného proti rozsudku odvolacího soudu tedy může být přípustné jen při splnění předpokladů uvedených v ustanovení § 237 odst.1 písm. c) o.s.ř.

Rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam ve smyslu ustanovení § 237 odst.1 písm. c) o.s.ř. zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo která je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem [§ 237 odst.3 o.s.ř.].

Dovolací soud je při přezkoumání rozhodnutí odvolacího soudu zásadně vázán uplatněnými dovolacími důvody (srov. § 242 odst.3 o.s.ř.); vyplývá z toho mimo jiné, že při zkoumání, zda napadené rozhodnutí odvolacího soudu má ve smyslu ustanovení § 237 odst.3 o.s.ř. ve věci samé po právní stránce zásadní právní význam, může posuzovat jen takové právní otázky, které dovolatel v dovolání označil.

Přípustnost dovolání podle ustanovení § 237 odst.1 písm. c) o.s.ř. není založena již tím, že dovolatel tvrdí, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Přípustnost dovolání nastává tehdy, jestliže dovolací soud za použití hledisek, příkladmo uvedených v ustanovení § 237 odst.3 o.s.ř., dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu ve věci samé po právní stránce zásadní význam skutečně má.

Pro právní posouzení projednávané věci bylo v první řadě rozhodující vyřešení otázky, za jakých podmínek (předpokladů) je při půjčce dohoda o úrocích v rozporu s dobrými mravy. V rozsudku ze dne 15.12.2004 sp. zn. 21 Cdo 1484/2004-94, který byl uveřejněn pod č. 13 v časopise Soudní judikatura, roč. 2005, dovolací soud dospěl k závěru, že ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku (o tom, že výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí být v rozporu s dobrými mravy) patří k právním normám s relativně neurčitou (abstraktní) hypotézou, tedy k takovým právním normám, jejichž hypotéza není stanovena přímo právním předpisem a které přenechávají soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností, že nepřiměřenou je zpravidla taková výše úroků sjednaná ve smyslu ustanovení § 658 odst.1 občanského zákoníku, která podstatně přesahuje úrokovou míru v době jejich sjednání obvyklou, stanovenou zejména s přihlédnutím k nejvyšším úrokovým sazbám uplatňovaným bankami při poskytování úvěrů nebo půjček, že nepřiměřeně vysoké úroky sjednané při peněžité půjčce odporují obecně uznávaným pravidlům chování a vzájemným vztahům mezi lidmi a mravním principům společenského řádu a že ujednání (dohoda), kterým byly při peněžité půjčce sjednány nepřiměřeně vysoké úroky, je neplatné, a to buď pro rozpor se zákonem (představuje-li současně naplnění skutkové podstaty trestného činu lichvy podle ustanovení § 253 trestního zákona, popřípadě jiného trestného činu) nebo pro rozpor s dobrými mravy (v ostatních případech).

Odvolací soud - jak vyplývá z obsahu odůvodnění napadeného rozsudku - z uvedeného právního názoru vycházel a dovolatelovými námitkami jeho správnost nemůže být zpochybněna. Poukazuje-li totiž dovolatel na soudní rozhodnutí vyslovující se k přiměřenosti výše úroků z prodlení a smluvní pokuty, přehlíží mimo jiné, že jde - na rozdíl od úroků při poskytnutí peněžité půjčky, které představují úplatu (odměnu) za užívání půjčené jistiny - o majetkovou sankci za porušení povinnosti dlužníka vrátit dluh řádně a včas (v případě úroků z prodlení) nebo za porušení smluvní povinnosti (v případě smluvní pokuty), na jejichž přiměřenost musí být (a také v rozhodovací činnosti soudů jsou) uplatňována zásadně jiná hlediska. Uvádí-li dovolatel, za jakých podmínek představuje dohoda účastníků tzv. lichevní smlouvu, nebere současně náležitý zřetel na to, že smlouva, kterou byla naplněna skutková podstata trestného činu lichvy podle ustanovení § 253 trestního zákona, popřípadě jiného trestného činu, je - jak uvedeno již výše - neplatná pro rozpor se zákonem a že pro rozpor s dobrými mravy je neplatná smlouva, v níž byly sjednány nepřiměřeně vysoké úroky, aniž by šlo o trestný čin. K námitce dovolatele, kdo je " oprávněn určit přiměřenost" sjednaných úroků nebo " jaká přiměřenost je ještě tolerována" , lze jen zopakovat, že ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku patří k právním normám s relativně neurčitou (abstraktní) hypotézou a že rozhodnutí o tom, zda jsou splněny podmínky pro použití ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku nebo § 39

občanského zákoníku, přísluší přijmout soudu po pečlivém zvážení všech rozhodných okolností případu. Protože odvolací soud posoudil právní otázku o tom, za jakých podmínek (předpokladů) je při půjčce dohoda o úrocích v rozporu s dobrými mravy, v souladu s ustálenou judikaturou soudů, nemůže mít rozsudek odvolacího soudu z pohledu této právní otázky po právní stránce zásadní význam.

Podle ustanovení § 151a odst.1 občanského zákoníku (ve znění účinném do 31.12.2000) zástavní právo slouží k zajištění pohledávky a jejího příslušenství tím, že v případě jejich řádného a včasného nesplnění je zástavní věřitel oprávněn domáhat se uspokojení z věci zastavené; zástavní právo se vztahuje na zástavu, její příslušenství a přírůstky, avšak z plodů jen na ty, které nejsou oddělené.

Podle ustanovení § 151b odst.1 občanského zákoníku (ve znění účinném do 31.12.2000) zástavní právo vzniká na základě písemné smlouvy, schválené dědické dohody nebo ze zákona.

Podle ustanovení § 151b odst.4 věty první občanského zákoníku (ve znění účinném do 31.12.2000) ve smlouvě o zřízení zástavního práva se musí určit předmět zástavního práva (zástava) a pohledávka, kterou zabezpečuje.

Označení zajišťované pohledávky je - jak vyplývá z ustanovení § 151b odst.4 věty první občanského zákoníku (ve znění účinném do 31.12.2000) - jednou z podstatných náležitostí smlouvy o zřízení zástavního práva (zástavní smlouvy). Je tomu tak proto, že zástavním právem, zřízeným na základě smlouvy, není zajištěna (zabezpečena) kterákoliv pohledávka zástavního věřitele, ale jen jeho pohledávka, uvedená v zástavní smlouvě, popřípadě (na jejím místě) jiná jeho pohledávka, o níž to stanoví zákon (srov. například nyní platné ustanovení § 155 odst.5 občanského zákoníku); uvedené bez jakýchkoliv pochybností platí i tehdy, nevznikla-li pohledávka proto, že smlouva ji zakládající je neplatná.

V právní teorii a ani v soudní praxi není sporu o tom, že pohledávka vzniklá proti tomu, kdo se na úkor věřitele bezdůvodně obohatil, je jiným (odlišným) právem od pohledávky téhož věřitele ze smlouvy. V případě, že zástavním právem byla zajištěna jen věřitelova pohledávka ze smlouvy, aniž by jí byla (podle ujednání obsaženém v zástavní smlouvě) zabezpečena také pohledávka z bezdůvodného obohacení, vzniklá poskytnutím plnění z neplatné smlouvy, nemůže se věřitel domáhat uspokojení posléze uvedené pohledávky ze zástavy, neboť zřízené zástavní právo tuto pohledávku nezajišťuje. Rozsudek odvolacího soudu tedy nemůže mít po právní stránce zásadní význam ani z pohledu řešení právní otázky, jaká pohledávka je zástavním právem zajištěna (k uspokojení jaké pohledávky může být použita zástava).

Z uvedeného vyplývá, že napadený rozsudek odvolacího soudu nemá po právní stránce zásadní význam a že tedy proti němu není dovolání přípustné ani podle ustanovení § 237 odst.1 písm. c) o.s.ř. Nejvyšší soud České republiky proto dovolání žalovaného podle ustanovení § 243b odst.5 věty první a § 218 písm. c) o.s.ř. odmítl.

V dovolacím řízení vznikly žalobci v souvislosti se zastoupením advokátem náklady, které spočívají v paušální odměně ve výši 7.500,- Kč [srov. § 5 písm. b), § 10 odst. 3, § 14 odst. 1, § 15, § 17 odst.1 písm. b) a § 18 odst. 1 vyhlášky č. 484/2000 Sb. ve znění vyhlášek č. 49/2001 Sb., č. 110/2004 Sb. a č. 617/2004 Sb. a čl. II vyhlášky č. 277/2006 Sb.] a v paušální částce náhrady výdajů za jeden úkon právní služby ve výši 75,- Kč (srov. § 13 odst. 3 vyhlášky č. 177/1996 Sb. ve znění vyhlášek č. 235/1997 Sb., č. 484/2000 Sb., č. 68/2003 Sb. a č. 618/2004 Sb. a čl. II vyhlášky č. 276/2006 Sb.). Vzhledem k tomu, že zástupce žalobce advokát JUDr. A. J. osvědčil, že je plátcem daně z přidané hodnoty, náleží (srov. též právní názor vyjádřený v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 15.12.2004 sp. zn. 21 Cdo 1556/2004, který byl uveřejněn pod č. 21 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 2005) k nákladům řízení, které žalobci za dovolacího řízení vznikly, vedle odměny za zastupování advokátem a paušální částky náhrad výdajů rovněž náhrada za daň z přidané hodnoty z této odměny a náhrad (srov. § 137 odst.1 a 3a § 151 odst.2 větu druhou o.s.ř.) ve výši 1.439,- Kč (po zaokrouhlení). Protože dovolání žalovaného bylo odmítnuto, dovolací soud mu podle ustanovení § 243b odst. 5 věty první, § 224 odst. 1 a § 146 odst. 3 o.s.ř. uložil, aby žalobci náklady v celkové výši 9.014,- Kč nahradil. Žalovaný je povinen přiznanou náhradu nákladů řízení zaplatit k rukám advokáta, který žalobce v tomto řízení zastupoval (§ 149 odst. 1 o.s.ř.).

Proti tomuto usnesení není opravný prostředek přípustný.

V Brně dne 8. listopadu 2006

JUDr. Ljubomír Drápal, v. r.

předseda senátu